

РОЗВИТОК ГЕНДЕРНО-ЗБАЛАНСОВАНИХ НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМ У ВУЗАХ США

У статті розглядаються загальні питання розвитку гендерно-збалансованих навчальних програм у вищій школі США. Аналізуються основні гендерні стереотипи, які змінилися під впливом цих програм.

Ключові слова: *гендерно-збалансовані навчальні програми, вищі навчальні заклади США, гендерні стереотипи.*

В статье рассматриваются общие вопросы развития гендерно-сбалансированных учебных программ в высшей школе США. Анализируются основные гендерные стереотипы, которые изменились под влиянием данных программ.

Ключевые слова: *гендерно-сбалансированных учебные программы, высшие учебные заведения США, гендерные стереотипы.*

The general questions of the gender-balanced curriculum development in the American higher education are pointed out at this article. The basic gender stereotypes which were changed under the influence of this curriculum are analyzed here.

Keywords: *gender-balanced curriculum, higher educational establishments, gender stereotypes.*

Постановка проблеми. Безперечним досягненням людства, яке живе у третьому тисячолітті, стала розробка основних стандартів гуманістичного принципу рівності, визнання того, що всі люди рівні, незалежно від будь-яких ознак. Ця ідея проголошена в Політичній декларації Спеціальної сесії Генеральної Асамблеї ООН «Жінки в 2000 році: рівність між чоловіками і жінками. Розвиток і світ у XXI столітті», де національні уряди зобов'язалися «забезпечити формування у країнах суспільства, у якому жінки і чоловіки діяли б в ім'я побудови такого світу, де кожна людина могла б жити в умовах рівності, розвитку і миру». Україна взяла на себе зобов'язання досягти такої гендерної рівності до 2015 р.

Сполучені Штати Америки були однією з перших країн, де почали приділяти особливу увагу гендерній рівності в суспільстві взагалі й у вищій

освіті, зокрема, ще у другій половині ХХ століття. Провідною тенденцією цього стала розробка гендерно-збалансованих навчальних програм, метою яких є усунення з них расових, класових, гендерних, гетеросексуальних і культурних стереотипів.

Уперше про необхідність зміни навчальних програм заговорили представники феміністської педагогіки (С. Ван Дайн (S. Van Dyne), Г. Лернер (G. Lerner), П. Макінтош (P. McIntosh), Т. Маккормік (T. McCormick), Ф. Хоув (F. Howe), М. Шустер (M. Schuster) та інші) в 70-ті роки ХХ століття. На думку Ф. Хоува (F. Howe), «включення гендерних досліджень до структури вищої освіти – це і трансформація, і рух уперед. Подібна зміна буде сприяти розвитку нових напрямків досліджень і побудові навчальних програм на основі ідеї співробітництва чоловіків і жінок» [2, с. 282-283].

Метою статті є аналіз розвитку гендерно-збалансованих програм у вузах США з метою використання цього американського досвіду в розв'язанні сучасних педагогічних проблем в Україні.

Виклад основного матеріалу. Розбираючи питання створення гендерно-збалансованого навчального плану ВНЗ під час викладання певної дисципліни, Т. Маккормік (T. McCormick) (професор із питань створення навчальних планів і програм у державному університеті штату Айова) формулює п'ять основних завдань, які повинні ставитися перед кожним адміністратором. До них дослідник відносить:

- розуміння себе й інших як людей культурних, таких, які не дотримуються національних менталітетів і стереотипів;
- усвідомлення багатоманітності у США і світі;
- розуміння того, як допомагає участь у різноманітних групах людей визначити культурні цінності, очікування й дії, котрі базуються на стереотипах, властивих кожному окремо й суспільству загалом;
- розуміння динаміки дискримінації, упередженостей і стереотипів;
- демонстрування вмінь і навичок, необхідних для ефективних соціальних дій серед представників різноманітних гендерних, расових,

етнічних груп і груп людей із різними фізичними можливостями [5, с. 87-92].

Виходячи з аналізу основних принципів побудови навчального плану, можемо стверджувати, що питання подолання гендерних стереотипів у студентської спільноті виступають на перший план у роботі американських ВНЗ. За визначенням дослідників М. Шустер (M. Schuster) і С. Ван Дайн (S. Van Dyne), традиційні програми виражали інтереси меншості – білих чоловіків. Таким чином, у свідомості студентів закріплювалися такі гендерні стереотипи, як наявність різних психофізіологічних можливостей у чоловіків і жінок, різні життєві перспективи для представників окремих расових і класових груп, різні гендерні ролі. Гендерно-збалансовані програми починають враховувати всі чинники сучасного світу: гендер, клас, расу, етнічність, релігію і фізичні можливості. У них чітко простережуються спрямованість на подолання зазначених гендерних стереотипів [8, с. 27].

Науковці стверджують, що в *гуманітарних науках*, попри на те, що жінки часто з'являються в текстах як об'єкти мистецтва, їхній досвід рідко підлягає дослідженню. Хорошою ілюстрацією цього твердження є американська література, де багато написано про афро-американок і індіанок, але вони завжди перебувають на другому плані, ніколи не стають головними героїнями творів. Дослідники фемінізму говорять про яскраву дискримінацію за статевою, класовою і расовою ознаками у філологічних науках.

У мистецтві можна говорити про наявність ще одного гендерного стереотипу, котрий пов'язаний із твердженням, що жіноча творчість не відповідає вимогам високих стандартів якості. Тому її ніколи не сприймали серйозно.

Упередженість літературних і художніх канонів щодо ставлення до жінок указує на те, що самі ці канони засновані на принципах чоловічої культури. Дослідження розвитку канонів американської літератури, проведене П.Лаутером (P.Lauter), показало, що дискримінація жінок-письменниць, а також афро-американських авторів і літераторів, представників робітничого класу, особливо посилювалася в 20-і роки ХХ століття. На думку П. Лаутера

(P. Lauter), саме тоді невелика група еліти (білі чоловіки) розробила канони формальної літературної критики й умовну періодизацію літератури [4, с. 435-64].

Що ж до історичної науки, то, на думку феміністів, вона, як і література, протягом багатьох століть концентрувала свою увагу на окремих особистостях чоловічої статі. Більше того, вони вважають, що традиційна періодизація всесвітнього історичного процесу створена відповідно до уявлень чоловіків, які були вихідцями з буржуазного середовища. Учені припускають, що основною метою запровадження гендерного підходу в історії є «розширення» сфери історичних досліджень шляхом інтеграції жінок в історичні дисципліни [3, с. 809-824].

Б. Райт (B. Wright), автор роботи, присвяченої аналізу підручників з іноземних мов, зауважує, що в більшості навчальних текстів розповідається тільки про життя найуспішніших представників середнього класу – про хірургів, професорів і бізнесменів [11, с. 5]. Учений пропонує під час аналізу підручника звертати увагу на такі моменти:

- виявлення образу жінок і дівчат у підручнику;
- визначення статусу жінки в зображеній культурі;
- критична оцінка самої мови.

Автор вважає, що такі моменти дадуть уяву про те, як гендерні, расові і класові стереотипи фіксуються в культурі й у викладанні іноземної мови.

На думку представників фемінізму, *суспільні науки* претендують на точний опис соціальної дійсності. Однак вилучення з них жінок веде до розробки теорій і концепцій, які зовні універсальні, а насправді побудовані на гендерно-специфічному досвіді. Тому, на думку Р. Рейтер (R. Reiter), такі теорії сприяють засвоєнню студентами чоловічих стандартів і підвалин західної культури [7, с. 95].

Наприклад, дослідники Р. Рейтер (R. Reiter), Ш. Рейнхарц (S. Reinharz), Дж. Солес (J. Soles) та інші стверджують, що в американському суспільстві побутує думка про те, що економічна діяльність відбувається тільки в

публічній сфері, а це призводить до повного усунення роботи вдома як категорії економічної діяльності. Виходить, що догляд за похилими людьми, хворими або дітьми – економічно продуктивна діяльність, коли вона сплачується, і не продуктивна в домашніх умовах. Науковці говорять про наявність ще одного гендерного стереотипу, пов'язаного з уявленнями про неефективність жіночої домашньої праці. На їхній погляд, традиційне викладання суспільних наук закріплює цей стереотип у свідомості студентів.

Подібна ситуація складається й у політології. На думку Дж. Соlesa (J. Soles), підручники описують тільки ту політичну діяльність, яка відбувається у формальних політичних інститутах. Дослідник відзначає, що уявлення про політичну систему в більшості студентів і викладачів базується тільки на текстах підручників. А це приводить до думки, що на формування політичних систем і політичної поведінки не впливає ні раса, ні клас, ні гендер, ні етнічність [10, с. 34].

Згідно з поглядом дослідників-феміністів, з усіх дисциплін саме *природничі та точні науки* найсильніше пов'язані з політичною й економічною системами суспільства. На їхню думку, наука несе на собі відбиток того, що історично вченими були чоловіки. Таким чином, вони говорять про наявність ще одного гендерного стереотипу, який існував здавна і за яким у жінок відсутні психофізіологічні здібності до наук. Інакше кажучи, питання, як і чому жінкам було закрито доступ до природничих наук, є одним зі способів виявити глибоко вкорінені гендерні, расові та класові стереотипи у професійній організації науки і, відповідно, у характері наукової думки.

На переконання Р. Швейкарта (P. Schweickart), участь жінок у вивченні природничих і точних наук є, безперечно, питанням рівності. Дослідник стверджує, що жіночий досвід не досліджувався біологами, тому що вважався суб'єктивним і перебіває за межами наукових інтересів. Таким чином, оскільки цей досвід не можна оцінити науково, предмет, а не метод, визнавався дефективним [9, с. 12].

Це безпосередньо вплинуло на розробку навчальних гендерно-

збалансованих програм із цих дисциплін. Розглядаючи методологію питання, С. Хардінг (S. Harding) запропонувала дослідникам низку питань, відповіді на які, на її погляд, допоможуть відійти від традиційних програм. До цих питань вона відносить:

- Чому жінкам закрито доступ до природничих наук?
- Як викладаються ці науки?
- На які питання повинні шукати відповіді представники фемінізму в точних науках?
- Як відсторонення жінок від занять точними науками вплинуло на розвиток і сучасний стан цих наук? [1, с. 136]

Аналізуючи питання С. Хардінг (S. Harding), ми бачимо, що її підхід збігається з підходом методологів-феміністів в інших дисциплінах. Їхня головна мета – зробити викладання навчальних дисциплін гендерно-нейтральними, що безпосередньо впливає на подолання гендерних стереотипів у студентів, а саме відсутність психофізіологічних здібностей до наук у жінок.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Роблячи підсумок, необхідно зауважити, що, ентузіазм, який проявляється учасниками проектів щодо перегляду навчальних дисциплін з метою додавання до них інформації про жінок, показує, що гендерні дослідження торкають гострі теоретичні і методичні проблеми багатьох дисциплін. Діяльність зі створення збалансованих навчальних програм сформувала у студентів і викладачів нове бачення ролі жінок у суспільстві, культурі й історії.

Створення гендерно-збалансованих навчальних програм, їх ще називають «програми нового типу», означає більше, ніж просте додавання жіночих досліджень до наявних програм. У такому разі мова йде про усунення з них расових, класових, гендерних, гетеросексуальних і культурних стереотипів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Harding S. *The Science Question in Feminism*. Ithaca, N.Y.: Cornell University Press, 1986.
2. F.Howe. *Myth of Coeducation*. Bloomington: Indiana University Press, 1984.
3. Kelly-Gadol J. *The Social Relations of the Sexes: Methodological Implications of Women's History*, *Signs* 1, no. 4 (Summer 1976).
4. Lauter P. *Race, and Gender in the Shaping of the American Literary Canon: A Case Study from the Twenties,* *Feminist Studies* 9 (Fall 1983).
5. McCormic T.M. *Creating the Nonsexist Classroom*. Columbia University, 1994.
6. McIntosh P. *Interactive Phases of Curricular Re-vision: A Feminist Perspective*, *Working Papers Series*, no.124, Wellesley College, 1983.
7. Reiter R. *Toward an Anthropology of Women*. New York: Monthly Review Press, 1975.
8. Schuster M. & Van Dyne S. *Women's Place in the Academy: Transforming the Liberal Arts Curriculum*. Totowa, N.J.: Rowman & Allanheld, 1985.
9. Schweickart P. *Lecture presented at Mellon Faculty Development Seminar*. Wellesley College, Fall 1985.
10. Soles J. *Recent Research on Racism*. *Lecture Series on Racism*, Newark, January 1985.
11. Wright B.D. *Feminist Transformation of Foreign Language Instruction: Progress and Challenges*. *Working Papers series*, no. 117, Wellesley College, 1983